

De Ringslang in Limburg: een kritische beschouwing

H.J.M. van Buggenum, Kantstraat M10, 6112 AP St. Joost

J.T. Hermans, Hertestraat 21, 6067 ER Linne

De afgelopen jaren zijn bij de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg een aantal meldingen binnengekomen van waarnemingen van de Ringslang (*Natrix natrix* L.) in Limburg. Ook in de recent verschenen Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen (BERGMANS & ZUIDERWIJK, 1986) worden verscheidene uurhokken voor de Ringslang in Limburg aangegeven. Helaas wordt in deze atlas in de begeleidende tekst nauwelijks aandacht besteed aan een verantwoording van de meldingen. Ook wordt er geen uitspraak gedaan omtrent het voorkomen van Ringslangpopulaties in onze provincie. In dit artikel hebben we getracht alle bekende meldingen kritisch te toetsen ten einde een beter beeld te krijgen van het voorkomen van de Ringslang in Limburg.

Waarnemingsgegevens

De waarnemingen van Ringslangen zijn samengesteld aan de hand van een aantal publicaties (zie literatuur-opgaven), het archief van de Herpetologische Studiegroep en de Herpetogeografische Dienst van de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta". Ook de jaarverslagen van de Werkgroep Limburg van "Lacerta" konden worden geraadpleegd. In totaal werden op deze wijze 37 waarnemingen verzameld, welke in tabel I zijn samengevat. Behalve vindplaats, datum en bron worden, indien mogelijk, ook waarnemer en uurhok aangegeven.

Discussie

Voor 1958 worden slechts elf waarnemingen gemeld, welke met uitzondering van de melding van het Zwarte Water nabij Venlo, allen afkomstig zijn uit Zuid-Limburg. Na 1958 werden tot nu toe 26 waarnemingen gemeld, verspreid over de provincie.

De tot nu toe gepresenteerde verspreidingskaartjes op uurhokbasis van de Ringslang in Nederland (SPARREBOOM, 1981 en BERGMANS & ZUIDERWIJK, 1986), vertonen met betrekking

tot de situatie in Limburg in vele gevallen, op grond van vage vindplaatsomschrijvingen, ons inziens arbitraire uurhokaanduidingen. De melding van bijvoorbeeld St. Pietersberg/Slavante

kan vallen in de uurhokken 61.28 of 61.38. Een exacte bepaling is door het ontbreken van nadere gegevens niet te maken. Vandaar dat wij in figuur 1 dit soort meldingen voorzien hebben van een vraagteken. Het cirkeltje in figuur 1 duidt de exact te bepalen vindplaatsen aan.

Het merendeel van de waarnemingen van de Ringslang in Limburg betreft eenmalige meldingen uit een bepaald gebied, van veelal één enkel exemplaar.

Uitzonderingen hierop vormen met name het Meinweggebied en de Brunssummerheide. Met betrekking tot het Meinweggebied kan vermeld worden dat, ondanks zeer intensief herpetologisch onderzoek vanaf 1976 (LENDERS, 1976 en 1981; FRIGGE *et al.*, 1978; KLOMPEN & SMEETS, 1979), er slechts drie maal Ringslangen zijn waargenomen. Er is in dit gebied zeker geen sprake van een populatie, daar waarnemingen van vóór 1976 geheel ontbreken en bovendien de gegevens uit de hierboven geciteerde publicaties over de Meinweg een dergelijke veronderstelling niet bevestigen. Ook van de Brunssummerheide zijn sinds 1977 inmiddels meerdere meldingen bekend van Ringslangen. In de meeste gevallen betreft het ook hier weer waarnemingen van één enkel exemplaar. Mogelijk gaat het hier om dieren die in 1973 werden uitgezet (ELZENGA, 1974). Dit gegeven wint aan betekenis, indien we verder vermelden dat een aantal omschrijvingen van waargenomen Ringslangen betrekking zouden kunnen hebben op de ondersoort *Natrix natrix persa*. Deze ondersoort heeft haar verspreidingsgebied in Noord-Italië en Zuidoost-Azië. Ze is herkenbaar aan de meestal twee duidelijke, lichte lengtestrepen op de rugzijde, terwijl de flanken vaak donker gestreept zijn (ARNOLD *et al.*, 1977; KABISCH, 1978; zie figuur 2).

Figuur 1. Uurhokken in Limburg met meldingen van Ringslangwaarnemingen in de periode 1913-1986 (o = uurhok exact bekend; ? = uurhok op grond van onvoldoende gegevens niet exact te bepalen).

Conclusie

Op grond van het geringe aantal regelmatig waarnemingen in Limburg en het gebrek aan bewijs voor blijvende Ringslangpopulaties, ondanks intensivering van herpetologisch onderzoek, kan men stellen dat voor een bewijs van eventueel oorspronkelijke Ringslangpopulaties thans in Limburg geen ondersteunende gegevens voorhanden zijn. Mogelijkerwijs plant de Ringslang zich momenteel in verschillende ondersoorten voort op de Brunssummerheide. Alle andere meldingen hebben zeer waarschijnlijk betrekking op individuele dieren die eveneens door de mens, al dan niet bewust, geïntroduceerd zijn.

De uitspraak van BERGMANS & ZUIDERWIJK (1986) dat er met name in Zuid-Limburg vindplaatsconcentraties van de Ringslang zouden voorkomen, mist, gezien in het licht van de hier gepresenteerde beschouwing, elke zin van realiteit en bewijs.

Dankwoord

Bij deze een woord van dank aan A. Zuiderwijk van de Herpetogeografische Dienst van de Nederlandse Vereniging voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta" voor het beschikbaar stellen van waarnemingsgegevens. Tevens danken wij A.J.W. Lenders voor het doorlezen van het manuscript.

Literatuur

- ANONYMUS, 1962. Ringslang en Gladde slang bij Schinveld. In: Verslag van de maandvergadering. Natuurhist. Maandbl. 51 (2): 18-20.
- ARNOLD, E.N., J.A. BURTON en D.W. OVENDEN, 1978. Elseviers reptielen- en amfibieëngids. Amsterdam, Brussel; Elsevier; 272 p.
- BERGMANS, W. en A. ZUIDERWIJK, 1986. Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen en hun Bedreiging. Vijfde Herpetogeografisch Verslag. Kon. Ned. Natuurhist. Ver., Hoogwoud; Ned.Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta"; 177 p.
- BUND, C.F. VAN DE, 1964. De verspreiding van de reptielen en amfibieën in Nederland. Vierde Herpetogeografisch Verslag. Uitgave van de Ned. Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta"; 72 p.
- ELZENGA, E.F., 1974. Herpetologische waarnemingen in Zuid-Limburg 1973. Uitgave Ned. Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta", Werkgr. Limburg; 12 p.
- ELZENGA, E.F., 1975. Herpetologische waarnemingen in Zuid-Limburg 1974. Uitgave Ned. Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta", Werkgr. Limburg; 16 p.
- FRIGGE, P., V. KOBUSSEN, K. MUSTERS en G. VAN WERSCH, 1978. Inventarisatie Herpetofauna Meynweggebied. Doct verslag no. 141. Zool. Lab., afd. Dieroecologie, K.U. Nijmegen; 109 p.
- HERMANS, H., 1960. Reptielen en amfibieën in de omgeving van Venlo. Natuurhist. Maandbl. 49 (7/8): 76-78.
- HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP, 1981. Verspreiding van de Herpetofauna in Limburg 1980. Maastricht; Natuurhist. Genootschap in Limburg.
- HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP, 1983. Verspreiding van de Herpetofauna in Limburg 1982. Maastricht; Natuurhist. Genootschap in Limburg.
- HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP, 1984. Verspreiding van de Herpetofauna in Limburg 1983. Maastricht; Natuurhist. Genootschap in Limburg.
- HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP, 1986. Verspreiding van de Herpetofauna in Noord-Brabant en Limburg 1984. Maastricht; Natuurhist. Genootschap in Limburg.
- HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP, in voorber. Verspreiding van de Herpetofauna in Gelderland, Noord-Brabant en Limburg 1985. Maastricht; Natuurhist. Genootschap in Limburg.
- HORST, J.Th., TER, 1960. De verspreiding der amfibieën en reptilia in Zuid-Limburg. Natuurhist. Maandbl. 49 (9/12): 105-118.
- KABISCH, K., 1978. Die Ringelnatter. Die Neue Brehm-Bücherei 483. Wittenberg Lutherstadt; Ziemsen Verlag; 88 p.

Figuur 2. Ringslang met kenmerken van de ondersoort *Natrix natrix persa*, Brunssummerheide 13 juli 1985 (foto J.T. Hermans).

Tabel 1. Waarnemingsgegevens van Ringslengten uit Limburg in de periode 1913-1986.

Vindplaats	Datum	Bron	Waarnemer	Uurhok
Brunssum	1913	WILLEMSE, 1916	"Museum Meastricht"	60.54 ?
Omgeving Sittard	1918	TER HORST, 1960; HGD	Pater H. Schmitz	60.42 ?
Geulle	voor 1930	TER HORST, 1960; HGD	W. Tilmans	60.51 ?
St. Pietersberg/Sieventenbos	voor 1930	TER HORST, 1960; HGD	Fr. Sonnevile	61.38 ?
Gronsveld	+ -1940	HGD	H. Kortebos	61.38 ?
Bemelen	+ -1940	HGD	H. Kortebos	62.21 ?
Bemelen	1941	HGD	G. Waage	62.21 ?
Omgeving Meastricht	voor 1947	HGD	W.C.G. Onstenk	61.28 ?
Zwarte water/Venkoelen	?1945-1960	HERMANS, 1960; HGD	H. Hermans	52.57
Klimmen	14.7.1947	V.d. BUND, 1964; HGO	N.J.N.	62.12 ?
Schimmert	1947	V.d. BUND, 1964; HGD	?	?
Vaals beekoever	2.7.1950	V.d. BUND, 1964; HGD	N.J.N.	62.44 ?
Etsenrede tussen Schinveld en Jabbeek	1950	ANONYMUS, 1962	Dhr. Daamen	60.43
Zwarte water/Venkoelen	1.6.1958	PIJPERS, 1958	A.J. Pijpers	52.57
Albertushof	voor 1960	HGD	Lemain	52.56 ?
Jabbeek	1962	V.d. BUND, 1964	?	?
Bunde langs spoor	juli 1965	HGD	J.J.W. Schilstre	61.18 ?
Groote peel, aan 't Elfde	1970	HGD	M.H. v. Deursen	58.11
Rimburg, nabij de Worms	mei 1973	ELZENG, 1974	N.R. Reljst	60.55 ?
Preusbosch, hotel Bellevue	1973	HGD	J.T. ter Horst	62.44
Vaals	1974	ELZENG, 1975	Werkgr. Lacerte Limburg	62.44 ?
Meinweg Melickervan	1977	LENDERS, 1976	A. Lenders	58.55
Echt	9.5.1977	RAAYMAKERS & ELZENG, 1978	G. Vorselen	60.12 ?
Geleen bebouwde kom	7.9.1977	HGD	P.H.C. Lina	60.42 ?
Brunsummerheide	1977	RAAYMAKERS & ELZENG, 1978	Hodzelmans	60.54
Velkenburg	1977	RAAYMAKERS & ELZENG, 1978	A.H. Woudstra	62.22 ?
Echt	1978	HGD	HODZELMANS	60.12 ?
Meinweg Rolvennen	19.9.1978	KLOMPEN & SMEETS, 1979	H. Klompen	58.56
Brunsummerheide	5.5.1980	RAAYMAKERS, 1981; HS, 1981	F. v. Hoogstreten	60.54
Brunsummerheide	21.5.1980	RAAYMAKERS, 1981; HS, 1981	F. v. Hoogstraten	60.54
Brunsummerheide	1982	HS, 1983	G. v.d. Mest	60.54
Brunsummerheide	1982	HS, 1983	F. v. Hoogstraten	60.54
Meinweg Melick c.e.	1984	HS, 1986	M. Steeghs	58.55
Onderbenken golfbanen	1984	HS, 1986	L. Paulssen	60.54
Bergerheide Bergen	31.7.1985	HS, in prep.	D. Hey	46.55
Brunsummerheide	13.7.1985	HS, in prep.	H. v. Buggenum/J. Hermans	60.54
Bergerheide	13.4.1986	HS, in prep.	D. Hey	46.55

HGO = Archief Herpetogeografische Dienst; HS = HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP; Uurhok ? = uurhok op grond van beschikbare gegevens niet precies aan te geven.

KLOMPEN, H. en D. SMEETS, 1979. Reptielen in het Meynweggebied. Doct. verslag no. 157. Zool. Lab., afd. Dieroecologie, K.U. Nijmegen; 37 p.
LENDERS, A.J.W., 1976. Inventarisatie van de herpetofauna in de gemeente Melick-Herkenbosch. Privé publ.; 17 p.
LENDERS, A.J.W., 1977. Inventarisatie van de herpetofauna in de gemeenten Melick-Herkenbosch en Vlodrop. Privé publ.; 48 p.
PIJPERS, A.J., 1958. Nieuws uit Venlo en omgeving. Natuurhist. Maandbl. 47 (5/6): 64.
RAAYMAKERS, C.J. en E.F. ELZENG, 1978. Herpetologische waarnemingen in Zuid- en Midden-

Limburg 1977. Uitgave Ned. Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta", Werkgr. Limburg; 45 p.
RAAYMAKERS, C.J. en E.F. ELZENG, 1981. Herpetologische waarnemingen in Zuid- en Midden-Limburg 1980. Uitgave Ned. Ver. voor Herpetologie en Terrariumkunde "Lacerta", Werkgr. Limburg; 47 p.
SPARREBOOM, M., 1981. De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg. Rotterdam; A.A. Balkema; 284 p.
WILLEMSE, C., 1916. De reptielen van Nederland. De Lev. Natuur 21: 184-189.

Summary

Ringsnakes (*Natrix natrix*) in the Dutch province of Limburg.

In the period of 1913-1986 thirty-seven observations on Ring-snakes (*Natrix natrix* L.) in Limburg have been registered in the archives of several societies and in publications. After close examination of the data, it was concluded that there is no evidence for original populations. Only at the Brunsummerheide there might be reproduction of planted animals.